

Рецензент и редактор
ЈОВАНКА РАДИЋ

Уредник
ДЕЈАНА ОЦИЋ

Одговорни уредник
УРОШ ШУВАКОВИЋ

За издавача
ДРАГОЉУБ КОЈЧИЋ,
в. д. директора и главног уредника

ISBN 978-86-17-18577-8

Пројекат „ОНОМАСТИКОН – Речник имена – етимолошко, митолошко и историјско тумачење личних имена” унесен је у евиденцију депонованих ауторских дела код Завода за интелектуалну својину Републике Србије, 13. децембра 2011, под редним бројем А-284.

© ЗАВОД ЗА УЏБЕНИКЕ, Београд, 2014.

Ово дело не сме се умножавати, фотокопирати и на било који начин репродуковати, ни у целини ни у деловима, без писменог одобрења издавача.

УМЕСТО ПОГОВОРА

Лична имена међу именицама

Да би се дошло до разумевања природе властитих личних имена неопходно је утврдити основу разлика између њих и осталих именица – језичких јединица које у нашој свести живе као речи-појмови. Нарочит статус именица у језику (независност, те и граматичко-семантичка надређеност осталим речима са лексичким значењем) повезан је с тиме што знања о свету људи похрањују у именичким јединицама, простим (моноксемним) или сложеним називима живих створова, ствари и свих других појава које упознају или спознају.

На основу односа између језичког знака (назива или имена) и онога што дати знак представља (какав физички или метафизички ентитет), уз посебности које произилазе из неједнаких услова градње и неједнаког начина живота (категоријалне природе појма), издвајају се две основне категорије назива.

I. Једну категорију чине речи које представљају ентитете из реалног света.

I-1. Језгро именица ове категорије чине називи оног што упознајемо и препознајемо („именом” одређујемо) на основу припадности датом роду или врсти (називи типа *човек*; *вук*, *лисица*; *звезда*, *јабука*, *кућа*, *сивар*, *чаша*, *гуње*), па макар ту „врсту” чинио и само један ентитет (*Сунце* / *сунце*, *Земља* / *земља*) или каква врста збирно посматраних (*људи*, *животиње*, *биље*), односно, врста по себи квантитативних (нејединичних, дељивих) „предмета” (*вода*, *ваздух*, *ћесак*, *брашно*, *вешар*).¹ Такве именице носе са-

¹ Заједничка карактеристика предмета из последње две скупине је дељивост, при чему код правих (примарних) квантитета иста реч означава и део и целину (нпр. *вода* је и 'кап воде' и 'неодређено велика количина воде'), док неправне квантитете (збирне или колективне именице) у означавању елемената „збира” прати друга јединица (нпр. *лишће* : *лиси*,

купљена знања о свим могућим својствима ентитета као чланова одређеног скупа (*јитица*, *кућа*, *звезда*), тј. припадника одређеног рода и врсте (тзв. опште именице), односно, о самом роду или врсти (род *људи*, врсте материје типа *земља*, *вода*, *ћесак*). Оне су и настајале и трају као одређења родова и врста предмета, што су истовремено и одређења појединачних предмета по основу њихове припадности једном роду и врсти (уп. *То је биљка* / *цвети* / *ружа*). Како је за многе корене речи из ове категорије неспорно утврђено њихово индоевропско порекло, обично са примарним глаголско-придевским вредностима, немогуће је замислити да су те именице настале као „имена” – у чину циљног (намерног) именовања одређеног предмета или предмета одређене врсте. Њихово формирање је морало тећи спонтано и етапно, пратећи постепено конституисање менталних представа („предмета”), тј. пратећи постепено уградњу нових сема у јединицу која је као примарно детерминативни знак изражавала разлику на основу које је одређена врста предмета издвојена из неке веће целине. Иако касније анализе могу показати да првобитно уочена разлика и није суштинска, на темељу те прве „специфичне” разлике саграђен је назив (именица) који у језику представља врсту и јединку дате врсте.

људи : *човек* 'људско биће'). Форме речи говоре да та „друга” јединица у односу на прву (реч са колективним значењем) по пореклу може бити секундарна (нпр. *биље* : *биљка*, *слама* : *сламка*, *грах* : *грашка*, вероватно и *људи* : *човек*, уп. *господа* : *јосидог-ин*, Срби : *Срб-ин*), или примарна (*лиси* : *лишће*, *цвети* : *цвете*, уп. *шеле* : *телад*). Секундарна јединица у оба случаја настаје извођењем, при чему се прелазак у другу категорију предмета назначава суфиксом: у наведеним примерима *-ка* и *-ин* долазе као назнака секундарног увођења у категорију јединичних, а *-је* и *-аг* као назнака секундарног увођења у категорију колективних (квантитативних) предмета.

I-2. Посебну поткатогију чине називи онога што се именованем издваја (и идентификује) из целина типа *ћростћор, време* и *људи* (властите именице као називи квантитативних „предмета” типа *Србија, Морава, Црни врх, Бећраг; Косовски бој, Васкрс, Преображење, Мићровдан; Срби, Немци, Васојевићи, Немњићи*). За разлику од именица прве поткатогије, које су морале подразумевати издвајања из несталних (на основу једног критерија створених) „целина” као склопова различитих предмета и појава (комплекси), овде се увек подразумева унапред дефинисана основа из које се врши издвајање. Ове именице носе знања о локализацији и карактеристикама издвојено узетих делова простора и времена, односно, знања о опсегу и карактеристикама по нечему издвојених друштвених група – народа, племена, родова, породица. Важно је запазити да се у случају простора ради о ентитетима са мање или више неодређеним границама простирања, у случају времена о ентитетима са несталном локализацијом и неодређеним „границама”, а у случају људских група и заједница о ентитетима са несталним, па и неодређеним опсегом. Реч је, дакле, о „јединицама” које по себи не постоје као нешто издвојено, већ их људске заједнице конституишу као животно важне оријентире – полазну основу за сналажење у простору, времену и друштву. Будући да је реч о „јединицама” које не постоје као издвојене ствари, јасно је да се ни до њиховог конституисања не може доћи одједном, чином намерног (циљног) именовања. Прозирна мотивациона структура многих именица ове поткатогије (уп. *Црни врх, Бећраг, Немњићи*) показује да су и оне настајале као одређења, а да су властите именице (називи по себи неиздвојивих ентитета који се поимају као нешто „једно” и јединствено) постале тек онда кад их је језичка свест престала тумачити као мотивисане знаке. И у оквиру ове поткатогије, настанку сваког назива мора претходити процес сакупљања (синтезе) више различитих одредби, међу којима је с почетка била и она што стоји у основи властите именице.

За разлику од именица прве поткатогије, ове именице престају да живе као одређења, постају чисти изрази идентитета одређеног места у простору (топоним), времену (назив догађаја и појединих дана у години) и друштву (етноним, презиме). По свему судећи, попримање идентификацијске функције (што се може разумети као одраз завршене анализе) чини да се примарно одредбени језички знак, мотивисан нечим што је било израз једне уочене карактеристике датог предмета (нека појединост везана за облик или неку другу карактеристику, за положај, однос по при-

падности, узроку и сл.), пресели у други језички свет. Чином „пресељења” тај знак губи сваку везу са првобитном вредношћу јединица од којих је саграђен. Примера ради, иако сви лако можемо увидети да је *Бећраг* сложено од *бео* + *ћраг*, ми ту именицу не анализирамо и не поимамо на тај начин, јер то за нас није ништа друго до властити назив одређеног места у простору; или, иако сви знамо да презиме *Ковач* стоји у мотивационој вези са занимањем *ковач* (в. т. II), те две именице наша језичка свест не повезује. Ако их и повеже, то је асоцијативна веза по форми, а не по садржају језичког знака. Оваквим начином живота именица ове поткатогије може се објаснити лакоћа с којом преузимамо и усвајамо називе пореклом из других језика (страног порекла, или страни топоними типа *Дрина, Дурмићор, Париз, Гранага*).

Кад је у питању структура оваквих именица, уочљиво је да презимена и називе дана у години карактеришу изразито типизирани структурно-творбени модели и учешће по свега неколико суфикса (*Јовановићи, Јовановци, Јованов(ски)* : Јован; *Светић Никола / Никољдан* : св. Никола). Насупрот њима стоје топоними, речи које на структурно-творбеном плану чине изразито неуредначене скупине јединица у чијем конституисању учествује мноштво различитих суфикса. Основ ових разлика може лежати у томе што прве две групе именица представљају предмете у свему истог типа (‘дан’, ‘фамилија или род’) и што изведена реч има прозирну, обичајним нормама одређену мотивацију (посвета, посесивно-аблативни однос). Супротно овом, у предметној сфери ‘простор’ стоје битно различити типови предмета (‘извор’, ‘река’, ‘пут’, ‘брдо’, ‘долина’, ‘теснац’, ‘голет’, ‘град’, итд.) и унапред неодређена мотивација (облик, боја, структура тла, покривеност, положај, припадање или сл.).

Ове разлике указују на то да суфикси у структури речи ове поткатогије долазе са две основне функције.

(1) Назначавају тип мотивационе везе између предмета и јединице која га одређује, а неретко и тип односа између два предмета (онај кога се тиче мотивна реч – онај који се представља изведеном речју). Илустрације ради, у структури презимена *Јовановић* стоји: *Јован* (мотивна реч) + посесивно-атрибутивно -ов- (уп. *Јованов* капут, *Јасикова* равана) + именички суфикс -ић (← *itъь), настао контаминацијом придевских суфикса -ић- (уп. *ћрновић, маљовић* ‘као да је од трна / магле, а није) и -ј- ‘потиче од Јована, „збира” се уз Јована али му не припада у правом

смислу' (уп. *козји* сир, *шрње*). На сличан се начин може протумачити и само *-ић*, које је пре и изван администрације живело као *-ићи* 'сродници по мушкој линији, сви који потичу од лица А (скупина повезана пореклом)' (уп. *Јован-ић* : Јована, без посесивно-атрибутивног елемента). Такву вредност суфикса *-ић* потврђује модел *Јовановски*: *Јован* + *-ов-* (са истом вредношћу као у *Јовановић*) + *-ски*, које назначавало неправу припадање или аблативност, тј. потицање ('скупина повезана пореклом').

(2) Назначавају категоријални тип предмета, што је вредност својствена само именичким суфиксима: *Радовина* '„предмет”, тј. предео без одређених (јасно појмљивих) граница простирања' (уп. *белина*, *дубина*); *Радовица* 'нечим ограничен „предмет” (део предела), овде најпре обрадом' (уп. *Белица* – река, *Љоворница*, *учионица*); *Радовача*, са *-ача* добијеним контаминацијом од именичког *-(а)ч-* 'јединичан предмет, овде просторна јединица (део предела ограничен обрадом или поседовањем)' и придевског *-ј-* ('припада у неправом смислу', уп. *банова каја*, али *Бања Лука*).

II. Посебну категорију чине именице које значе класу (не род или врсту, тј. не неки природни скуп) што се издваја на основу једне квалитативне карактеристике или односа међу деловима различитих целина. Издвајају се две поткатеорије оваквих именица: на једној страни су оне које почивају на квалитативним критеријима (особине), а другој оне које почивају на релационим критеријима, тј. подразумевају однос према нечему.

II-1. Ову групу већином чине изведене или сложено-изведене именице прозирне мотивације: семантички прозирна основинска јединица стоји у функцији детерминације, док се суфиксом назначава категоријални тип (не род или врста) предмета којима таква формација може бити атрибутивна (обично факултативна) ознака. Ту увек имамо једно из предмета издвојено својство које се предметима враћа као поименичена јединица, назив примењив на све што дату особину или активност носи као трајно, привремено, повремено или тренутно својство: нпр. *седмак* – буре / новац / ћилим / дете / ученик..., *сивалица* – човек (без обзира на пол и узраст) / мачка / пас / канаринац..., *ћешак* – човек / војник / шаховска фигура, *зналац*, *риболовац* – само човек, *јужњак* – ветар и човек, *северац* – само ветар). Сасвим је нормална појава да у многим случајевима језичка свест овакве именице примарно веже за једну врсту предмета, што за последицу има придодавање (синтетисање) више

семантичких компоненти, те и приближавање именицама прве категорије. Присутна је и појава да се од случаја „нормалне” примене једне атрибутивне именице раздвоје сви други, условно казано ненормални случајеви. Примера ради, као „нормалан” имаоца квалитета *женско* 'биће женског пола' стоји *жен-а* 'људско биће са испољеном женском природом', док се за сва остала бића женског пола каже *женка*. Разлика између *жена* и *женка* (обе етимолошки повезане са ие. **gen-* 'рађати') садржана је само у томе што се категоријални тип предмета (субјекта појма) у случају 'жена' подразумева (не назначава се), док је у случају 'женка' исти тип (не род или врста) предмета назначен суфиксом *-ка* (јединичан предмет, уп. *сламка*, *биљка*, *прешка*). Суфиксална јединица истовремено назначава и да *женка* (за разлику од *жена*) није појам квалитета, већ квалитативно-релативни појам.

II-2. На сличан начин у језику живе и називи лица (/ бића) по улози и(ли) интерперсоналном односу, типа *ћредводник* ↔ 'група ентитета једног рода или врсте', *вођа* ↔ 'народ', 'одређена група', *краљ* ↔ 'народ', 'скупина врста из једног рода' (уп. *лав* је *краљ животиња*), *хоровођа* ↔ *хор*, *учишељ* ↔ *ученици* / *ученик*, *груј* ↔ *груј*, *брај* ↔ *брај*, *брај* ↔ *сесјира*, *сесјира* ↔ *сесјира*, *мајка* ↔ *син*, *мајка* ↔ *ћћи*.²

I-II. Издвојене категорије именица (у извесном смислу и појмова) разликују се, дакле, по више основа.

За нашу тему посебно су важни начини организације појмова повезаних са речима ових категорија. Прву категорију карактерише више или мање сложена хијерархијска организација и подела на родове и(ли) врсте издвојене на основу разлика у природи и опсегу именованих ствари – опште именице, само у природи – тзв. градивне и њима сличне именице, или само у опсегу – властите именице.³ Супротно овом, појмови

² На овакав начин, али као посебна врста релатива, у језику живе и називи делова различитих тела, тј. појмови који подразумевају однос део – целина: нпр. *крило* → птице / лептира / прозора / авиона ..., *материна крило*; *лава* → човека / лава / птице... / реке / брда / породице / државе...; *ноја* → човека / животиње / стола, али и диференцирано *нојара*, *ножица*, *ћодножје* и сл.; *рука* – човека, али и диференцирано *ручка*, *ручица* и сл. Тако живе и сви други називи који подразумевају однос према нечему (уп. *ћевање* или *ћесма* птица / девојака), а тако у језику живе (у говору се примењују) и сви глаголи и придеви (*ије* вода / човек / лето / време / живот...; *јак* човек / извор / ветар / бол / лек / загрљај / стисак / ударац...).

³ Као илустрација ових разлика могу, макар и на основу лаичког приступа стварима, послужити примери типа: *животиња* (род) ← *сисар* ← *ћас* ← *шарљанинац* (хије-

друге категорије су организовани независно од предмета, те и независно од родовско-врских разлика, и то по основи две често помешане врсте критерија: (дескриптивно-)квалитативни критерији (П-1) који се тичу природе „твари” (*мушко, мушкарац, мужјак; женско, жена, женка*), облика (*коло, круџ, крст...*), визуелно-естетских карактеристика (*белац, лейошница, носоња...*), склоности и активности (*џричалица, џешак, џушник...*) итд.; и релационо-функционални критерији (П-2) типа сродство (*оштац, сџриш, ујак...*), друштвени односи и улоге (*џосџодар, краљ, роб...*), инперсонални односи (*џријажел, друџ, кум...*), делови у простору (*брдо, џланина, река...*), делови тела (*глава, крило, реџ...*) итд. Неки од ових критерија се могу тицати само једне предметне области (нпр. ’живи створ (животиње и џуди)’ или само ’џуди’), али ту предметна област није основ класификације, већ је последица тога што су многи класификациони критерији примењиви само на живо, најчешће само на друштво и човека.

Оваквих разлика између именица умногоме се тичу и разлике у начинима означавања – издвојене у антици (Аристотел, *Катџџорије*) на основу односа између „израза” (речи-појмови) и „субјеката” (ентитети у реалности). Начин формулисан са „изриче се о субјекту а није у субјекту” одговара речима из поткатегорије I-1 (нпр. кад за одређен ентитет кажемо *бреза* – тиме смо га одредили, али нисмо помислили да у „тој” бреси лежи све што садржи појам ’бреза’), док начин формулисан са „изриче се о субјекту и јесте у субјекту” одговара већини речи из II категорије (кад за нешто кажемо *сџавалица*, то ’спавалица’ је извучено из својства означеног субјекта – „јесте у субјекту”).⁴ Последњи однос – формулисан са „нити је у субјекту, нити се изриче о субјекту” важи за властите именице, првенствено за лична имена.

рархијски организоване врсте), од којих сваки може означити једну те исту јединку; *вода, земља, ваздух...*; *брашно, шећер, со...* (различите врсте и подврсте материје); *Србија* ← *Поморавље* ← *Белица* ← *Рибаре* ← *Паџџка мала* (хијерархија по површини); *Срби* ← *Моравџи* ← *Беличани* ← *Рибариџи* ← *Паџџи* (хијерархија по бројности).

⁴ Делу речи из друге категорије, које су биле небитне за сагледавање места ЛИ међу осталим именицама, одговара начин формулисан са „јесте у субјекту, али се не изриче о субјекту” Тај однос је својствен тзв. апстрактним именицама: нпр. то што значи *бело* или *белина* јесте у многим „субјектима” (нпр. у млеку, снегу, платну, одређеном лицу или сл.), али се „не изриче” о њима (нпр. кад неку белу течност препознамо као млеко кажемо *млеко* – а не *бело* или *белина*).

III. Властита лична имена

Властита лична имена (ЛИ) по много чему чине сасвим особен и засебан свет речи у сваком језику, тј. чине посебну категорију именица. Иако имамо у виду да међу ЛИ свих христџанизованих (вероватно и свих других) народа има много имена страног порекла, неупоредиво више него у свим другим категоријама именица, у осврту на мотивацију и „значење” ових именица у виду ћемо имати изворно словенска тј. традиционална српска ЛИ.⁵ Јер, само се увидом у таква имена – грађена средствима језика којим говоре даваоци (и носиоци) ЛИ, може разумети њихово место међу другим именицама, а тиме и њихова природа. По сложености садржаја појма, ЛИ су блиска првој категорији именица, по склопу творбених јединица (формално гледано и по мотивацији) ближа су именицама друге категорије, док по градњи и трајности појма, начину постанка и суштинској мотивацији, односу између речи (језичког знака) и субјекта именовања, типу именованих предмета и системској организацији – чине посебну категорију именица.

Свест о посебности ЛИ показује се већ у лексџици и граматџици српског језика. У наслову овога поговора општејезичку реч *име* супротставили смо граматичком термину *именица* алудирајући на то да се у српском језику под појам *име* првенствено подводи лично *име* (питамо *Како јој је име?*, *Како / које сџе јој име дали?*, али и *Како се зовеш?*). За „лично име” стечено током живота кажемо *надџмак*, за други члан у склопу личне именске формуле *џрезиме*, док за већину других именица кажемо *назив* (питамо *Шџа је џо?*, *Шџа (џи) је он / она?*; *Како се (џо) зове?*). По свему судећи, под оквирни појам ’име’ (*име, џрезиме, надџмак*) подводимо имена оног за чији идентит питамо са *ко*. Поред џуди, ту су још само божанства (уп. фразу *у / за џме боџа*), а тек спорадично и одређене јединке из света митолошких бића и животиња (оне које по властитом имену знамо као „једно” у својој врсти). Дакле, разлика између оног што се упознаје као једно по себи и свих других предмета сазнања, у српском се језику (као и већини других језика) исказује дубинском разликом

⁵ Из система ЛИ искључујемо личне надџмке (не и хипокористике изведене од ЛИ), који су по много чему различити од ЛИ. Присуство мноштва надџмака у *Речнику* (по месту порекла, занимању, карактеристичној особини и сл.) повезано је, свакако, са начином прикупљања грађе и праксом да у широј заједници особе често бивају идентификоване по надџмку а не по ЛИ.

типа *ко* (питање за идентитет јединке у врсти) – *шта* („штаство”, одређење).

III-1. Предмет, начин живота и организација ЛИ

(1) **Категоријални тип предмета.** У предметној сфери ЛИ стоји 'људско биће, особа', што су јединке за које сви по себи (по сопственом бићу) знамо да су по постању издвојена и јединствена (особена) бића. Као одраз прастаре словенске „свести” о важности тог својства бића из рода *људи* 'људска бића' може се разумети и лексички пар *човек* 'људско биће' (појам „бивства”) – *људи* (појам квантитета, „колективна” именица), са лексемом *човек*, којој је у српском језику недоступна множина. Непостојање множине именице *човек*, што је спецификован израз за „бивство” (јединка) из рода *људи*, мора бити одраз „знања” да се субјекат типа 'човек' не може појавити у броју вишем од један (немогућност да се граматичким средствима искаже разлика типа *вук* 'животињска врста, јединка те врсте' – *вуци* / *вукови* 'врста, више од четири јединке из врсте *вук*').

Суштинска повезаност именице *човек* и било ког ЛИ огледа се у томе што се ни ЛИ као ознака идентитета „ове” или „оне” особе не може појавити у множини. Ако се и појави (каже се, нпр. да негде „има пет *Милица*”), реч је тада употребљена као „голо” ЛИ, тј. као један од атрибута ('пет особа по имену *Милица*') а не као знак идентитета.⁶ Није наодмет запазити да је најстарији слој словенских ЛИ (сложена ЛИ типа *Вјекослав*, *Милораг*, *Рагмил*) по начину творбе уподобљен сложеној именици *човек* (← *čelo-věкъ* или *čьlo-věкъ).

Појава да свака јединка има сопствено име карактерише само два рода бића – људе и богове. То је најнепосреднији одраз антропоцентричне свести, тј. одраз нужности да бића која стварају и носе језик

⁶ Лако уочљиве разлике у систему изворних словенских (тима и прасловенских) ЛИ (изразита бројност и разноликост), на једној страни, и старих римских ЛИ (изразита малобројност и појава тзв. „нумеричких” ЛИ типа *Primus*, *Secundus*, *Tertius*, *Quartus*, *Quintus*... – коришћених као диференцијални знак истоимене браће), на другој, намећу помисао да су бројност и начин градње ЛИ зависни од целине језичког система, тј. од начина на који језик моделује поглед на свет, а тиме и слику о месту човека у свету. Наиме, наспрам словенског лексичког пара *човек* – *људи* у латинском језику стоји лексема *homo* 'човек, људи'. Као одраз те разлике стоје разлике у начинима исказивања и вредносног нијансирања семантичких парова типа 'људи – народ', 'људи – деца', 'људи – жене'; 'човек – мушкарац', 'човек – муж' (али и 'мушкарац – муж', 'мушкарац – мужјак'), 'човек – дете', 'човек – жена', 'човек – дечак' итд.

праве разлику између себе (бића свога рода) и свега осталог што упознају и спознају. Повезаност имена људи и богова долази као сасвим логичан одраз веровања да је Бог отац људима, и да као Сведржитељ (или Свемогући) управља њиховим колективним (уп. веровање Јевреја да су од Бога „изабрани народ”) и индивидуалним судбинама.

(2) **Пол и именички род.** Ако бисмо следили античке мислиоце, субјекат именована (дете које добија име) би се могао представити као твар из које ће се развити човек (уп. паралелу *деца* | *људи*, *дете* | *човек*). Природа те „твари” налаже да се на основу ње у ЛИ „учита” поларизирана сема 'пол' – 'мушко' или 'женско', што је разлика коју на плану израза неретко прате формативна, тј. (творбено-)граматичка средства. Изузимајући увек подразумевану сему 'људско биће', та прва (донедавно и стална) компонента личног идентитета истовремено је и једина унапред задата сема у сваком властитом имену.⁷ То је, дакле, једина сема која се у име не уграђује по вољи оног ко именује, већ зависно од биолошких карактеристика (видљиве разлике у твари) новорођеног људског бића.

Како је *пол* поларизирана (бинарна) сема ('мушко – женско'), а именички *род* у словенским језицима трочлана граматичка категорија (м., ж. и ср. род) интегрисана у саму реч, обликовање ЛИ у српском језику подразумева слободу избора свих обележја рода, укључујући и она којима се обликују именице ср. р. (тип *сунце*, *небо*, *добро*). За женска ЛИ резервисан је (доскора и „обавезан”) завршетак *-а* (типично обележје именских речи ж. р.), док се у обликовању ЛИ мушкараца користе формална обележја речи м. р. (*-ø*, нпр. *Милан*, *Миљ*), ср. р. (*-o/-e*, нпр. *Мило*, *Миле*), па чак и ж. р. (*-а*, нпр. *Милојица*). ЛИ типа *Свѣрахиња*, *Осѣјоја*, *Вукола*, *Добрица* и сл. (нека надевамо само мушким, а нека и женским

⁷ Посматрано са онтогенетског аспекта, вероватно је да полино идентитет чини по следу *п р в у* (хијерархијски посматрано о с н о в н у) компоненту идентитета сваке особе. О томе непосредно сведочи важност коју дете узраста од 2 до 3–3,5 године (али и дуго после тога) придаје поларизованим разликама типа *мушко – женско*, *мушкарац – жена*, *дечак – девојчица*, *слон – слоница* и сл. Приметно је и да говорни развитак детета које одраста у српској језичкој средини карактерише след опозита *не – (га)*, *мама – шаша*, *јоре – доле*, *овде – онде*, *лејо – није лејо* итд. Ако се ово има у виду, и ако се Платонова тврдња да у основи људског сазнања стоји „двојка” (пар) односила на индивидуални план (онтогенеза), онда мора бити да ће савремене теорије „родног” идентитета и васпитно-образовна пракса коју оне профилишу негативно утицати како на развој мишљења тако и на стабилност личних идентитета.

лицима), сведоче да се у традиционалним српским ЛИ податак о полу чином именована увек читава. Судајући по паровима из фолклора (уп. *Стија* и *Остија*, *Стија* и *Стијан*), разлика 'мушко ЛИ' – 'женско ЛИ' произилази из праксе надевања „упарених” ЛИ за близанце или узастопно рођену децу ('сестра и брат'). Типизираност појединих модела упаривања мушких и женских ЛИ у српском именослову (нпр. *Милан* : *Миланка*, *Милко* : *Милка*, *Миленко* : *Миленка* и сл.), уз појаву парова типа *Јован* и *Јованка* ('младић и девојка') у српском фолклору, указује на могућност постојања веровања да име може бити помоћ у налажењу „друге половине”.

(3) **Начин живота ЛИ.** Кад ЛИ постане израз идентитета одређене особе, оно по аутоматизму постаје знак који током живота свога носиоца у себе прима све компоненте идентитета те особе (својства, задобијене улоге, звања итд.). Основна константа људског бића је динамичност (развијеност), коју неизоставно прати и појачава динамичност (несталност) интерперсоналних односа. Јер, носилац властитог имена истовремено је субјекат по себи и субјекат властитог имена (*ја*, *ја М. Н.*), док је за друге или субјекат имена (*М. Н.*), или безимени субјекат који се у одређеним околностима препознаје као лице које се сврстава у неку од мноштва класа типа *девојчица*, *мајка*, *ћућник*, *возач*, *пролазник*, *коњаник*, *лекар* и сл. Јасно је, стога, да властито ЛИ као израз идентитета не носи знања о могућим својствима свога носиоца, већ само знања о оствареним, познатим и признатим својствима јединке. То не важи само у релацији „други” → *лице М. Н.*, већ и за самог носиоца властитог имена, који је, како се још у антици запажало, склон да верује „метру” који други уз њега „прислањају”. То говори да ЛИ као израз идентитета одређене особе нема општу вредност, утврђену и признату у датој заједници, већ је увек и трајно зависан од индивидуалних знања и интерперсоналних односа. То су, дакле, појмови индивидуални по више основа. По томе се ЛИ разликују од имена митолошких бића: властита имена митолошких бића носе знања о „оствареним” (до краја „развијеним”, те и опште познатим) идентитетима, што се у људском роду може односити само на идентитет изузетних појединаца са заокруженим (завршеним) животом. Међутим, прелазак ЛИ одређене особе у општу сферу подразумева свођење њеног идентитета на споповезаних особина (нпр. *Милош Обилић* симболизује храброст, моралност, јунаштво и сл., уп. пословицу *Два лоша убише Милоша*).

(4) **Проблем организације ЛИ.** Иако су ЛИ саставни део језичког система, она се од свих других делова тога система разликују по томе што сама не чине систем. Све опште и све властите именице сем ЛИ имају неку вредност зависну од других јединица у систему, те тиме и од целине система: као што појмовна вредност једног топонима подразумева локализацију у простору, тако и значење сваке друге именице подразумева „локализацију” у кругу сродних предмета или појава. Супротно овом, лична имена су творена и створена да „значе” сама. Једини критериј њихове организације је поларизација мушко ЛИ – женско ЛИ, што је критериј који не омогућава организацију системског типа. Изостанак системске организације ЛИ повезан је, свакако, са карактеристикама њихових субјеката, тј. са тиме што се сваки предмет именована (свака особа) поима као једно по себи. Стога, ако се приступа класификацији ЛИ, то може бити само класификација по неком од лингвистичких критерија: порекло (нпр. традиционална – календарска, словенска – несловенска), творбена структура, разлика у мотивацији и сл. Са изостанком системске организације повезана је лакоћа покретљивости ЛИ, те и могућност да се мимо системских језичких промена изврши замена комплетног именослова.

III-2. Чин именована и мотивационо-творбене карактеристике ЛИ

Чин именована: име као знамен. Људско биће своје име носи као знак идентитета, а добија га на рођењу као израз жеље именоватеља да буде одредба човека који ће израсти из новорођеног детета. У контексту утврђивања места ЛИ међу осталим именицама, важно је подвући да ЛИ не долази као одређење бића које се именује (дете, неформирач човек), већ се надева (са одређеним циљем гради или одабира) у чину интенционалног (намерног) именована. Дакле, само се у случају ЛИ може говорити о чину именована.⁸ О томе да првобитни именоватељи (кумови, родитељи или рођаци) при градњи или одабиру ЛИ нису у виду имали дете, већ човека који ће из тога детета израсти, најјасније сведочи семантич-

⁸ У овој анализи смо по страни оставили називе чисто или претежно административног карактера (преименовани градови, називи градских четврти, улица, булевара, тргова, називи установа, различитих врста организација, предузећа, продавница и сл.). Остављамо по страни и то да административна важност ЛИ увелико утиче како на тип именске формуле, тако и на читав систем ЛИ.

ка структура правих (ненадимачких) ЛИ грађених у различитим језицима света. Етимологија таквих ЛИ пописаних у *Речнику* (словенска имена, уз имена хебрејског, арапског или немачког порекла) указује на то да је њихова мотивација подразумевала два смера жељеног дејства: дејство на само лице коме се име надева, или дејство на околни свет – друштвено окружење и силе добра и зла које ће утицати на судбину носиоца ЛИ. Етимолошка тумачења пренесена у *Речнику* указују на могућност да разлике у усмерењу могу бити повезане са пореклом ЛИ, тј. са неједнаким вредновањем индивидуализма, колективитета, места човека (особе) у универзуму, људских моћи и ограничења. Уочљиво је, на пример, да се у тумачењу јеврејских мушких ЛИ по правилу препознаје усмерење на помоћ и заштиту која долази из спољног света, првенствено од Бога, док се словенска ЛИ (мушка и женска) чешће тумаче као да су усмерена на свога наоцоца: њему се задају људске врлине – храброст, слава, добар однос према ближњима и сл., па чак и срећа.

Да такво тумачење словенских имена може бити спорно, показаћемо на два начина: (1) анализом општих карактеристика семантичких јединица које стоје у основама ЛИ, и (2) анализом бројних сложених, изведених и неизведених ЛИ која у својој структури садрже семантичку јединицу 'мио' (*мил*, ређе и *мио*).

III-2.1. Семантичке јединице у структури ЛИ

Лако препознатљива карактеристика семантичких (коренских) јединица од којих је саграђен највећи број традиционалних ЛИ је њихова поливалентност и атрибутивни карактер динамичног типа, тј. њихова способност да буду основа речи које изражавају особине и процесе (придеви и глаголи), начин испољавања особина и процеса (прилози), те да као издвојене (апстраховане) јединице значе саму особину, стање или процес (тзв. апстрактне именице): *мио* (*мил-*), *миловати*, *милиши се*, *мило*, *миље*, *милосиј*; *драј*, *драјо*; *весео* (*весел-*), *веселиши* (*се*), *весело*, *веселе*; *рад*, *радовати* (*се*), *радо*, *радосиј*; *жив*, *жив(ј)еши*, *живо*, *живој*; *љубиши*, *љубак*, *љуйко*, *љубав*; *миран*, *мириши*, *мирно*, *мир*; *славан*, *славши*, *славно*, *слава*; *в(ј)еран*, *в(ј)ериши*, *в(ј)еровати*, *в(ј)ерно*, *в(ј)ера*; *нежан* / *њежан*, *нејовати* / *њејовати*, *нежно* / *њежно*, *неја* / *њеја*; *родан*, *родши*, *родно*, *род*; *красан*, (*у*)*красиши*, *красно*, *украш*; *срејати*, *срејан* / *срећан*, *срејно* / *срећно*, *срећа*; *аоб(а)р*, *добро*, *добро-*

ша; *слобоан*, *слобно*, *слобога*; *веа(а)р*, *веарши*, *ведро*; *зарав*, *здраво*, *здравље*; *л(и)еј*, *л(и)ејо*, *лејоша* / *љејоша*; и сл.

Са сличном су функцијом могле бити узимане и речи (основе речи) из различитих сфера именовања, чија је заједничка особина да им предметну сферу (или предметно-семантичку, уп. *брај*, *груј*) карактерише динамичност: *звезда*, *дан*, *сунце*, *зора*, *извор*, *цвет*, *јавор*, *дрен*, *јајода*, *вишња*, *гуња*; *вук*, *лав*, *видра*, *срна*; *људи*, *свила*, *жишо*, *дом*; *Дрина*, *Тара*, *Уна*, *Морава*, *Нишава*, *Јагран* и сл. Како у предметној сфери наведених речи-појмова стоје ентитети са мноштвом различитих својстава (речи носе склоп више семантичких компоненти), из њих су се у процесу преношења (метафоризације) морале извлачити компоненте кадре да изразе жеље везане за особине и судбину људског бића. Иако савремени човек не може сасвим поуздано разумети многе аспекте метафоризације (нпр. аналошке везе између 'човек' и 'жито' / 'вук' / 'Тара'), чини се да је већина оваквих јединица у структури ЛИ сводива на неку апстраховану придевско-глаголску семантичку компоненту позитивне конотације ('светлост', 'сјај', 'лепота', 'родност', 'доброта', 'брзина', 'чврстина', 'здравље', 'живот', 'снага' итд.).

Дакле, важна карактеристика семантичких јединица од којих је изведен највећи број ЛИ је њихова поливалентност (уп. *бориши се*, *владаши*, *јајиши*, *јојиши*, *гаривати*, *надаши се*, *ујодити*, *хранити*, *ш(ј)еши* итд.), што подразумева њихово најмање двоструко усмерење: према субјекту именовања и нечему у свету (неко је *мио* / *драј* / *веран* / *леј* / *добар* / *ушеха* / *нада* некое, неко *слави* / *јају* / *јоју* / *весели* / *роди* некога, неко некое нешто *гарује*). То подразумева могућност да се у неким спојевима и позицијама у дату јединицу учитава усмерење према субјекту, а у другим према објекту (силама добра или зла, другим људима, или било чему „другом“).

Независно од усмерење, поливалентност најфреквентнијих семантичких јединица у структури словенских ЛИ можемо схватити као одраз свести да човек, иако особено и по себи јединствено биће, живи у симбиози са околним светом, тј. да његова животна судбина зависи како од других људи тако и од сила добра и зла.

Основне типове могућих спојева и позиција које семантичке јединице имају у структури ЛИ могуће је илустровати примерима имена са *мил-*. Важно је напоменути да етимолошки налази говоре да се прасловенски придев *miľ у много чему семантички разликовао од придева *мио* у савременом српском

језику, где се обично тумачи као синоним са *граї*. О старој разлици између *мио* и *граї* (уп. *грїоцен*, *граїуљ*, *граїи* камен) у афективном језику добро сведочи то што се у српском народном песништву придев *мио* по правилу везује за мајку („мила мајко“), а *граї* за децу („драги сине“).

III-2.2. Сложена (двотематска) ЛИ са *мил-* / *-мил*

Уобичајено је да се у тумачењима сложених ЛИ делови имена посматрају као јединице у напоредном односу, при чему се обично занемарују разлике у творбеним моделима који одражавају различит настанак сложених речи у српском језику, те и различит вредносни однос између сложеничких делова.

(1) По моделу малобројних напоредних сложеница у саставном (тип *даниноћ* или *сохлебник*) или супротном односу (нпр. *сїармали* 'мали, а (понаша се као да је) стар', уп. *зимзелен*) могла су настати бројна ЛИ састављена од две јединице истога ранга. На овакав су начин могла настати многа ЛИ састављена од два придева, при чему је напоредни (обично саставни) однос делова бивао формално необележен (*Милграї*, *Миограї* – 'мил / мио и драг') или обележен везничким *и* (*Милиграї* ← „мил и драг“). Овде се морао подразумевати дворекцијски карактер оба придева, тј. истовремена усмереност на лице коме се име надева и на „објекте“ у реалности.

(2) Сложенице се у српском језику обично граде од јединица у зависном односу: у нечему различит статус делова сложене речи подразумева неки вид подређености и зависности првог од другог сложеничког дела. Примера ради, делови сложенице *їлувонем* стоје у узрочно-последичном односу ('нем због тога што је *їлув*'), док се делови сложеница типа *їуїоисїоок* или *северозайаг* разликују по томе што јединице *исїоок* и *зайаг* подразумевају одређену (очевидну) вредност (страна и смер одређен смером „кретања“ сунца), а 'север' и 'југ' по себи неодређене стране, зависне од смера 'исток – запад' (не могу се тачно утврдити без нарочитих помагала). Већ ова два примера, којима се у граматикама српског језика илуструје тип напоредно-сложеничке творбе, показују да се у српским сложеницама на друго место поставља јединица са одређеном (манифестном, лако проверљивом) вредношћу (особина 'нем' је манифестна, а особина 'їлув' није), док на првом месту стоји неодређена јединица (кажемо *їуїоисїоок*, *їлувонем*, а не *исїоокојуї, *немоїлув). У сличном вредносном поретку стоје и делови сложеница типа *мїлодух*, *риболов*, *смордибуба*, *свешїолоїлав* и сл., где прва

јединица има детерминативну (подређену), а друга управну (надређену) функцију. Занимљиво је да исти поредак делова карактерише чак и напоредне сложенице, нпр. *даниноћ* са семантички неодређеним *дан* ('време од изласка до заласка сунца' и 'време између два изласка сунца') на првом, и семантички одређеним *ноћ* ('време од заласка до изласка сунца') на другом месту.

Пратећи логику ових односа у сложеним речима, мора се полазити од тога да је исти вредносни поредак (зависно – независно, неодређено – одређено) конституисао и јединство значења многих ЛИ. У сложеним ЛИ прва семантичка јединица може бити подређена другој на два начина.

(2а) Општејезички поредак детерминативна (зависна) + управна (независна) јединица карактерише ЛИ која су по пореклу придевско-именичке синтагме, какве су старије сраслице типа *Милбраїи* ← *мил(и) браїи* и новије типа *Милибраїи* ← *мили браїи* и *Моїмил* ← *мої мил(и)*, и ЛИ која су по пореклу падежне синтагме, типа *Људмил* ← 'људима, тј. народу мио' (уп. *медвед*), *Браїцмил* ← „браїи мил“ (*браїа*, хипок. од *браїи*), *Браїцумил* ← „брату мил“ и сл. (уп. *боїумили*). Исти однос делова карактерише и тзв. императивне сложенице (тип *Будмил*, *Будимил*, *Расїишмил*, *Красимил*), где глаголски корен или јединица у императивној форми одређује врсту динамике која се односи на други део сложенице, тј. задаје начин и услове у којима ће именовано лице носити задато му својство.

(2б) Структура многих ЛИ одражава њихову творбу по сложеничком моделу типа *їуїоисїоок*, где се подређеност (неодређеност) првог сложеничког дела обележава формантом *-о / -е* (типизирано обележје семантички подређене јединице у сложеним и полусложеним речима, тзв. спојни вокал). Како градња ЛИ не може почивати на реалним разликама типа 'југ' и 'исток' (ЛИ се надева као жеља, а не као одредба), унапред се мора одбацити однос 'неодређено – одређено', типа 'узрок – последица' (*їлувонем*), 'не-очевидно – очевидно' (*їуїоисїоок*), 'објекат – субјекат' (*риболовац*) или сл. Будући да је природа предмета именована унапред задата, на предметно-категоријалном ('људско биће као по себи јединичан „предмет“') и на уско предметном плану ('одређена особа А'), други део ЛИ мора бити ослобођен функције коју има у апелативним сложеницама. За ЛИ овог сложеничког типа најпре се може претпоставити могућност да им на другом (главном) месту стоји јединица која се тиче оног што је унапред одређено (субјекат именована), а да на првом месту стоји једи-

ница која је усмерена на нешто из спољног света. То „нешто” може припадати одређеној врсти „предмета” (уп. *Бојомил*, *Њејомил* – „ко је мио Богу, Њему”, *Вукомил* – „ко је мио вуку”, *Лавомил* – „ко је мио лаву”, *Брајомил* – „ко је мио брату / браћи”, *Дедомил* – „ко је мио деди” итд.), или бити потпуно неодређено, тј. односити се на све чега се може тицати први атрибут (*Тујомил* ’ко је мио онима што тугују’, *Ћујомил* ’ко је мио онима што ћуте’, *Вијомил* ’ко је мио власти / онима што владају’, *Славомил* ’ко је мио слави / онима који су славни’, *Милобран* ’ко је одбрана милима’, *Миловид* ’ко је вид милима’ и сл.). Само се тако може наћи смисао у именима са удвојеном семантичком јединицом (нпр. *Миомил* ’ко је мио милима’) и разумети разлика између многих ЛИ сложених од истих делова у обрнутом редоследу (*Милодрај* ’ко је драг милима’ – *Драјомил* ’ко је мио драгима’, *Милобрај* ’ко је мио / милостив брат’ – *Брајомил* ’ко је мио брату / браћи’, *Милород* ’ко је род милима / „род” милости’ / ’ко рађа миле / „рађа” милост’ или сл. – *Родомил* ’ко је мио роду’).

Сасвим је разумљиво да је идентификацијска функција сваког „оствареног” ЛИ чинила да се у њега учитане вредности, засноване на одређеном вредносном поретку, врло брзо забораве. То је морало доприносити да се и сам поредак, тј. начин исказивања вредносних односа у структури ЛИ наруши или изгуби, што је за последицу морало имати мешања различитих модела сложеничке творбе, те и појаву стихијских преоблика многих ЛИ. Само се тиме могу објаснити неки елементи у структури појединих ЛИ (уп. *Брајџмил*, *Родџмил*, *Рагџмил*).

Илустрације ради, преносимо ликове имена са мил- донесених у *Речнику*. У низу најпре наводимо напоредне сложенице, потом сраслице, и на крају праве сложенице.

Удвојено мил-:

Миломил или *Миомил*, *Миомила*, *Миомилка*, *Миомиљ*.

Обрнут ред две исте јединице:

Милбрај, *Миобрај*, *Милибрај* – *Брајимил* (!), *Брајимила* (!), *Брајимил*, *Брајџмил*; *Милобрај* – *Брајомил*, *Брајомила*.

Милдрај или *Миодрај*, *Миодраја* – *Драјмил*, *Драјмила*, *Драјимил*; *Милодрај*, *Милодраја*, *Милодраја* – *Драјомил*, *Драјомила*, *Драјомилка*, *Драјомиљ*. *Миобор* (← *Милъбор), *Миобора*, *Миоборка*, *Милбор*, *Милибора* – *Боримил* (?); *Милобор*, *Милобора*.

Милибран – *Бранимил*; *Браномил*.

Миојор (← *Милъјор?), *Милојоранка* – *Горемил* / *Горомил*, *Горемила*.

Миодан (← *Милъдан), *Миоданка*, *Милидан* – *Данимил* (?); *Милодан*, *Милодана*, *Милоданка*, *Милоданко*, *Милоданче* (м.).

Миодар (← *Милъдар), *Миодара*, *Миодарка*, *Миодарна*, *Милидар*, *Милидарка* – *Даримил*; *Милодар*, *Милодара*, *Милодарка*, *Милодарна*.

Ми(ј)омир (← *Милъмир), *Миомира*, *Миомирка*, *Миомирна*, *Милимир*, *Милимира*, *Милимирка* – *Миримил*; *Миломир*, *Миломира*, *Миломирка* – *Миромил*.

Миораг (← *Милъраг), *Миораг* – *Рагмил* или *Рагмио*, *Рагмила*, *Рагмиле*, *Рагмило*, *Рагмилица*, *Рагмилка*, *Рагмил*, *Рагмила*, *Рагмилка*, *Рагумил*, *Рагумила*, *Рагумиле*, *Рагумило*, *Рагумилка* (?!); *Милораг*, *Милорага*, *Милорагац*, *Милорагина* (м.), *Милорајка* – *Рагомил*, *Рагомила*, *Рагомило*, *Рагомилка*.

Миород (← *Милърод), *Милцрод* – *Родимил* (?), *Родумил*; *Милород* – *Родомил*, *Родомила*.

Миослав (← *Милъслав), *Миослава*, *Милислав*, *Милислава* – *Славимил*; *Милослав*, *Милослава* – *Славомил*, *Славомила*.

Миојосиј (← *Милъјосиј); *Милојосиј* – *Госијимил*, *Госијимила*, *Госијумил*.

Миољуб (← *Милъљуб), *Миољуба*, *Миољуйка* – *Љубимил*; *Милољуб*, *Милољуба*, *Милољуйка* – *Љубомил*.

Милорајка – *Рајомил*; *Рајмил*, *Рајмило*; *Рајимил*.

Милоранка – *Ранимил*, *Ранимила*, *Ранимилка*.

Милојјех, *Милојјеха*, *Милојјехица* – *Техомил*, *Тешемил*, *Тешимила*, *Тјешимил*.

Јединица мил- само на првом месту:

Милдруј, *Милодруј*.

Милеусиј, *Милеусијан*.

Милизов.

Миослов (← *Милъслов), *Милислов*; *Милослов*.

Миобрад (← *Милъбрад), *Милобрад*.

Миобран (← *Милъбран), *Милобран*.

Миовид (← *Милъвид), *Миловид*.

Милувук.

Милојај.

Миојлед (← *Милъјлед), *Милојлед*.

Миојој (← *Милъјој), *Милојој*.

Милодор.

Милодрен.

Миолик (← *Милълик), *Миолика*; *Милолик*, *Милолика*.

Миомир (← *Мильмир), Миомира, Миломир,
 Миомирка, Миомирна; Миломира, Миломирка.
 Милосѣислав.
 Милофина, Милофинка
 Миовила (← *Мильвила?).

Јединица мил- само на другом месту:

Блаѣомил.
 Боѣумил, Боѣумила, Божимила (?); Боѣомил, Боѣо-
 мила.
 Бојмил.
 Ведромил.
 В(ј)екомил, В(ј)екомила.
 Велимил, Велимила.
 Веримила; Веромила.
 Виѣимилка (?); Виѣомил, Виѣомила, Виѣомилка.
 Владимил, Владимила, Влидимилка; Владомил, Вла-
 домила.
 Власѣимил, Власѣимила.
 Војмил, Војмила, Војимил, Војимил; Војномил, Вој-
 намила.
 Вукмил, Вукмила, Вукмиљ; Вујмил или Вујмио,
 Вујмило, Вујимил; Вучемил Вукомил, Вукомила.
 Годимил, Годимила.
 Гојмил.
 Гордимил.
 Горемил, Горемила, Горомил.
 Градимил, Градимила; Градомил.
 Грдомил.
 Гроздимил, Гроздомил.
 Дедомил.
 Десимил, Десимила, Десимилка.
 Добримил, Добримил; Доброимил, Добромила, До-
 бромил.
 Желмил.
 Живомил, Живомила.
 Жийѣомил.
 Звонимила.
 Здравомил, Здравомила.
 Злаѣимил, Злаѣимила; Злаѣомил, Злаѣомила.
 Зоримил.
 Зрномил.
 Инемил, Инемила.
 Иромил (од Ирод, или ир – роса?).
 Јармил, Јармило, Јармила, Јармилко, Јармилица;
 Јаромил, Јаромила.
 Јуѣомил, Јуѣомила.
 Красимил.
 Крсѣимил, Крсѣомил.
 Лавомил.
 Лейимил, Лейомил.

Љеѣомил.
 Љубимил, Љубомил.
 Људмил, Људмила, Људмилица.
 Моремил, Моремила.
 Правдимил, Правдомила.
 Правомил.
 Предимила.
 Прибимила.
 Расѣимил.
 Раѣмил, Раѣимил, Раѣимила; Раѣомил, Раѣо-
 мила.
 Рудмила.
 Русимил; Русомил.
 Свеѣимил; Свеѣомил, Свеѣомила, Свеѣомилка.
 Селимил, Селемил.
 Славимил, Славомил, Славомила.
 Србимил; Србомил, Србомила.
 Среѣомил, Среѣомила.
 Сѣајимил, Сѣајимила; Сѣанимила; Сѣојмил, Сѣо-
 јимил.
 Сѣрадимил.
 Сѣрахомил.
 Сѣремил.
 Таѣимил, Таѣомил.
 Теѣимила, Т(ј)еѣимил; Техомил, Тешемил.
 Тихомил или Тијомил или Тиомил, Тихомила или
 Тијомила или Тиомила.
 Тјехомил.
 Трѣимила.
 Туѣомил.
 Ћуѣомил, Ћуѣимил.
 Ходимил.
 Хранимил.
 Цвеѣимил, Цвеѣимила; Цвеѣомил, Цвеѣомила.
 Часѣомил.
 Чедимила; Чедомил, Чедомила, Чедомиљ.
 Чудомил.

Топоним или антропоним + -мил:

Дриномил.
 Ђуромил.
 Јеромил.
 Јовимил.
 Милосандра.
 Пеѣромил, Пеѣромила, Пеѣромилица, Пеѣро-
 милка; Пеѣримил, Пеѣрумил.
 Савомил.
 Тийѣомил.
 Томила, Томиљ.

Заменица, број или глагол биѣи + мил-:

Миосав (← *Миљсав), *Миосава*.
Весимил.
Свемил, *Свемила*, *Свемилка*.
Њејомил, *Њејомила*.
Мојмил.
Првомил, *Првомила*, *Првомилка*.
Будмил, *Будмила*, *Будимил*.

III-2.3. Остала (једнотематска) ЛИ са основном -мил / Мил-

У науци се сматра да је већина простих ЛИ настала од сложених – њиховим краћењем и(ли) хипокористичком творбом. Не залазећи дубље у то питање, указаћемо само на то да сложена ЛИ имају више паралела међу именицама прве категорије (I-1), где су многи називи врста из биљног, нешто ређе и животињског света (нпр. *милодух*, *сунцокрећ*, *грајоцвет*, *јороцвет*, *грјољуб*, *жшловлак*; *медвед*, *једнорој*). Супротно овом, једнотематска (асуфиксална и суфиксална) ЛИ су и по структури и по наизглед прозирној мотивацији врло слична именицама из категорије II-1 (уп. *жена* и *женка* : *женско* са *Мила* и *Милка* : *мио*, *чудак* са *Милак*, *лејошница* са *Милица*, *иосјанко* са *Милованко*). И ови односи би се могли протумачити као показатељ да су сложена ЛИ заиста старија од имена насталих суфиксацијом, те и да је сложеничка творба старија од суфиксалне.

На примерима ЛИ са 'мио' као једином тематском јединицом (сви примери из *Речника*) даћемо преглед творбених модела са различитим творбеним и творбено-граматичким јединицама. Како су у домену форми ЛИ искоришћена сва именичка граматичка обележја (укључујући и обележја ср. рода), у домену слагања сви сложенички модели (укључујући и оне у језику непродуктивне, типа *даниноћ*), тако се и у домену извођења, наредо са у језику продуктивним творбеним моделима, бележе модели и спојеви непродуктивни или непознати у творби речи изван категорије ЛИ.

(1) **Грамаатичке јединице у префиксалној позицији.** Ако у префиксалну творбу укључујемо само начине уобичајене у творби речи изван система ЛИ, онда би се, на основу примера имена са кореном *мил-*, могло рећи да је ЛИ непозната префиксална творба.

Бележе се само два ЛИ за која би се, са мањом или већом резервом, могла посматрати као префиксалне творенице:

Домил, *Домило*, *Домила*, *Домилија* – 'до / поред милих'.

Крајмил – 'крај / поред милих'.

У два случаја у позицији префикса стоје префиксално-граматичке морфеме, обе са функцијом сличном компарацији:

Помил (уп. *Помил* и *иосјар* човек = *сјарији* човек).

Премил, *Премила*, *Премило*, *Премилија*, *Премилка*, *Премилна* (уп. *Премил* са *јрелей* 'много леп, најлепши').

Посебан случај представља група ЛИ која би се могла протумачити као граматичко-лексичке сраслице, и то првенствено на основу могућег међусобног односа граматичких речи (или израза) у префиксалној позицији (питање–одговор: *да-ли-*, *је-ли-*; *да-*, *не-*):

Далимил, *Далимила*.

Јелимил.

Дамил, *Дамила*, *Дамилко*, *Дамилка*, *Дамилица* (уп. *Будмил*).

Немил, *Немила*.

(2) **Асуфиксална и суфиксална творба ЛИ са основном Мил- / Мио-** У творби ЛИ са основном *Мил-* учествује мноштво разнородних суфикса и творбених форманата. Ту су суфикси, суфиксни елементи и форманти (граматичко-творбене морфеме) који се бележе у структури придева (у неком смислу и глагола) и именица свих категорија и категоријалних типова. И ова се карактеристика ЛИ, несвојствена именицама других категорија, може објаснити унапред одређеном предметном сфером ЛИ, и то како на предметно-категоријалном ('људско биће као по себи јединичан „предмет“') тако и на уско предметном плану ('одређена особа А'). Категоријално одређена област именовања морала је утицати и на то да у творби властитих ЛИ не учествују суфикси који су у сфери апелативне лексике резервисани за називе лица (нпр. *-шељ* и *-лац*).

Кад говоримо о суфиксалним елементима, у виду имамо појаву да се у структури ЛИ често бележе тек елементи суфикса *с-*, *и-*, па и *в-*, *ј-*, *н-* или *к-* типа. Наиме, у ЛИ се, наредо са суфиксима и формантима који у својој структури имају утврђене („нормиране“) вокалске елементе (нпр. *-аи-* у *илаваи*; *-ои-* у *живои*, *доброи*; *-иш-* у *камениш*; *-еи-* у *дућмеи*; *-ос-и-* у *радоси*; *-ес-* у *чудеса*, *-ов-* / *-ев-* у *храсиов*, *змајев*; *-ив-* у *сјарашив*;⁹ *-ј-*, *-ј-е-*, *-ј-а* у *млаћ*, *ијрње*, *доља*, или *-ј-* /

⁹ Изостанак непосредне везе основе *Мил-* и суфикса *-ав* (уп. *Мил-ос-ав*) свакако се да објаснити тиме што је у системима властитих имена живих створова таква (непосредна)

-иј- у *гечји* / *гечији*; -ан- у *хладан*; -ен- у *леден*; -ин- у *сесирин*; -ин-а у *дубина*; -(а)к- у *јорак*; -ак у *седмак*, *шљивак*; -ик у *ћућник*, *шљивик*; -ер- у *кћери*; -ер-/-ор- у *ћешеро* / *ћешоро* и сл.), – сугласнички творбени елементи појављују у пратњи већине или свих вокала (укључујући и препознатљиво место изгубљеног полугласника – њ). Иако не можемо поуздано знати да ли су вокалским варијацијама назначаване и какве вредносне разлике (уп. варијације -ов- / -ев-, -ор- / -ер- без икаквих, или -ан- и -ен- са занемарљивим вредносним разликама), са доста сигурности се може претпоставити да су те варијације биле у функцији градње новог (дотад непостојећег) имена за ново (дотад непостојеће) људско биће. Вероватно је, међутим, и то да се све у *Речнику* потврђене варијације вокалских елемената у оквиру дате творбене морфеме не јављају у ЛИ са било ког српског дијалекатског простора (нпр. у једном крају је *Милена*, а у другом *Милица*).

Остаје отворено питање разлика које су у ЛИ уносили различити суфикси и суфиксални елементи. Кад су у питању суфиксалне јединице придевског порекла, може се претпоставити да су оне долазиле са функцијом да назначе разлике у начину на који се садржај семантичке јединице *мил-* приписује носиоцу (субјекту) ЛИ: нпр. 'мио' се носи као „збрато” својство (суфикси *j*-типа: *Миља*, *Милоје*, *Милица*, уп. *сеја* : сестра, *гечји* / *гечији* : деца, *сћајање*, *борје*, *Борија* : бор), при-ма се, или се носи као унутрашња, неиспољена или испољена особина (нпр. *Милин*, *Милен*, *Милан*, уп. *мајчин*, *дрвен*, *нежан*, *ћужан*, *злаћан*) или сл. Судећи по апелативној лексици, могло би се претпоставити да су суфикси *c*- и *ӣ*-типа долазили са функцијом да назначе неки вид апстракције (уп. *доброћа*, *лепоћа*, *радосӣ*, *милосӣ*), тј. да назначе да су у семантичкој јединици 'мио' окупљени сви аспекти „милости” (*мио*, *миловаћи*, *милићи*, *милосӣ*, *миље* и сл.).¹⁰

Посебан проблем представља вредност именичких суфикса који у структуру ЛИ улазе са својим „нормираним” формама. Једно је сигурно: унапред дефинисана предметна сфера ослободила је именичке суфиксе њихове основне функције – да назначавају категоријални тип предмета. То истовремено значи да су те јединице у структуру ЛИ морале улазити са нарочитим вредностима, тј. почивати на вредносним односима изграђеним у тој категорији именица. Ако поново

пратимо логику примењену у тумачењу дела сложених ЛИ (темељену на двовалентном карактеру семантичких јединица типа 'мио'), указује се могућност да су и именички суфикси у систему ЛИ долазили као назнака разлика у усмерењу семантичке јединица из основе (одредба самог субјекта – одредба окружења, сила добра и зла). Примера ради, ако аналошки повежемо функције суфикса *-ица* у *Белица* (река, једнодимензионалан „предмет”) или *ораница* ('орањем' ограничена, те и конституисана просторна јединица), на једној, са *-ица* у *Милица* или *Милојица* на другој страни, указује се могућност да је *-ица* у структури ЛИ долазило као назнака да је субјекат окружен („ограничен”) оним што значи основа, у овом случају 'милошћу'. Дакле, кад су у питању неиздвојени предмети (делови тела, простора, времена), суфикс *-ица* назначавала да се предмет конституише у границама оног што значи основа, док исти тај суфикс у структури ЛИ може назначити да је по себи издвојен (јединичан) предмет ограничен оним што значи основа. Ако пратимо тај логички пут, показује се да је разлика између мушких ЛИ *Милоје* и *Милојица* (*Миља* и *Милица*) могла бити заснована на разлици 'особа у којој је сабрана „милошћу” (*Миља*, *Милоје*) – 'особа која је окружена „милошћу” (*Милица*, *Милојица*).¹¹

Напомињемо још само то да међу ЛИ са основом *Мил-* донесеним *Речнику* има доста хипокористичних и пејоративних образовања, али и то да су хипокористичност и пејоративност несталне вредности и да не важе за целину језичког система: оно што је за један дијалекат хипокористична или пејоративна формација, за други може бити неутрално име.

Мио (←*Миљ), *Мила*, *Миле*, *Мило*.

Милева, *Милевој*, *Милевија*, *Милевка*, *Милевица*.
Миловој; *Миловац*, *Миловач*; *Миловина*, *Миловинко*, *Миловинка*; *Миловићко*.

Милован (: *милован*, трпни придев од *миловаћи*),
Милована; *Милованко*, *Милованка*; *Милованац*, *Милованче*.

Миливој, *Миливоја*, *Миливоје* (овакве формације говоре против могућности да је име сложено од *мил-* и *вој-*, уп. *Речник*); *Миливојко*, *Миливојка*, *Миливојга*.

веза била резервисана за градњу имена животиња (нпр. *Милага*, *Бјелава* – краве).

¹⁰ Кад је у питању творба ЛИ од именичких основа, исти ти елементи су могли долазити да назначе издвајање једног својства (или снопа повезаних својства) предмета из врсте коју значи основа (уп. *Вукосав*, *Бојосав*, *Вукашин* и сл.).

¹¹ На ово усмерење у тумачењу ЛИ изведених суфиксима *j*-типа (*-j-*, *-aj-*, *-иј-*, *-ој-*, *-уј-*) указује појава везивања збирног *-ад* и *-оје* за основу *Миљ-* (*Миљад*, *Миљоје*), што је позната пракса редупликације суфикса, тј. накнадног притврђивања првобитне вредности (уп. *Шумадија* – са два суфикса збирног значења).

Милва, Милве, Милвица.
Милај, Милајко, Милајица (м.).

Милија, Милијан, Милијана; Милијанко, Милијанка; Милијада; Милијаши.

Милоја (м.), Милоје; Милојин, Милојко, Милојка, Мило(ј)ица (м.), Милојац, Милојкица, Милојчица, Милојла, Милојче.

Милуј, Милуја; Милујко, Милујка.

Миљ (← *Мил-ј-), Миља, Миље; Миљад, Миљада, Миљадин, Миљадица; Миљоје, Миљојко, Миљојка, Миљојкица; Миљак, Миљака, Миљакица; Миљева, Миљевица, Миљевка; Миљан, Миљана, Миљаница, Миљанко, Миљанка; Миљен, Миљена, Миљеница, Миљенко, Миљенка, Миљенче; Миљинка; Миљун, Миљуна, Миљунко, Миљунка; Миљас; Миљуш, Миљуша, Миљушко, Миљушка; Миљуй, Миљуйин, Миљуйка; Миљур, Миљурко, Миљуркица, Миљурчица (← *Миљурк-); Миљахна; Миљац, Миљача, Миљица; Миљака, Миљке, Миљко, Миљкан, Миљкана, Миљкица; Миљука, Миљче, Миљчо, Миљчица; Миојка (← Мио + -ј-), Миојчица, Миојла, Миојлица.

Милан, Милана; Миланко, Миланка; Миланија, Миланица (м.); Миланда (ж., уп. Роксанда), Миландица, Миландија; Миланиш.

Милен, Милена; Миленко, Миленка; Миленија, Миленије; Миленда, Миленида; Миленџа, Миленџија, Миленџије.

Милин, Милина; Милинко, Милинка; Милинда.

Милон (уп. повезивање са етимолошки нејасним Милон – антички рвач са Сицилије, Речник), Милона или Милонс (? уп. Милес), Милоња (← Мил-он-ја, а не Мил-оња, које је резервисано за имена животиња, уп. Милоња, Шароња, Медоња – волови).

Милун, Милуна; Милуњ, Милунија, Милунко, Милунка; Милунац, Милуница, Милунка, Милуникица.

Милна или Миона (← *Милња), Мион, Мионко, Мионка, Милница или Мионица (ж.).

Милас; Милаш (← Милас-ј-), Милаша (м.), Милашин, Милашинка, Милашинко.

Милес, Милеса, Милесин, Милеска, Милесија; Милеш (← Милес-ј-), Мелеша (м.), Милешин, Милешко, Милешева, Милешевка.

Милисин, Милисав, Милисава, Милисавка, Милисан, Милисов, Милиша (← Мил-ис-ј-), Милишко.

Милоса; Милош (Мил-ос-ј-), Милоша (м.), Милошина (м.), Милошић, Милошица (м.), Милошко,

Милошка, Милошија; Милосија (ж.); Милосав, Милосава, Милосавка, Милосавче (м. и ж.); Милосин, Милосина, Милосинка; Милосна; Милосишва, Милосишвна, Милосишвица, Милосишја, Милосишјица, Милосишина, Милосишинка; Милоска. Миосан, Миосин (← Мил-џс + -ан / -ин, или је сложено од мил- + сан / син?).

Милаш (уп. својаш), Милашка, Милашко.

Милеш, Милеша (м.), Милешије, Милешин, Милешина, Милешаш, Милешко.

Милић (← Мил-ић-ј-), Милића; Милићко, Милићка; Милићенџа (ж.), Милићенџија.

Милоша (м. и ж.), Милошија, Милошије, Милошка.

Милуш, Милушин, Милушина, Милушинко, Милушинка, Милушинац; Милушка.

Милџа (м. и ж.), Милџо; Милџан, Милџен или Миоџен, Милџин или Миоџин; Милџас, Милџасија; Милџош; Милџа (м.), Милџе, Милџо.

Милач (← *Милак-џ-), Милача (м. и ж.), Милачин, Милачко.

Милика (м.), Миликица, Миликиша, Милич (← *Милик-џ-), Миличе, Миличка, Миличко.

Милоч (← Милок-џ-), Милочај.

Милука, Милукица.

Милка или Миока, Милке, Милко или Миоко; Милкан, Милкана, Милкача (ж.), Милкаш, Милкашин; Милкош, Милкина, Милкица, Милчица; Милкун, Милкус, Милкуша; Милча или Миоча (← Милџк-џа), Милчи (ж.), Милчо, Милчак, Милче (м. и ж.), Милчеша, Милчешин, Милчешина (ж.), Милчика, Милчин или Миочин, Милчина (м.), Милчић, Милчоша, Милчуј, Милчука (ж.).

Милац.

Милица.

Милца, Милце, Милцо.

Милад, Милада; Миладин, Миладинко, Миладинка; Миладија, Миладица.

Миода (?)

Миломан (уп. Радоман, Вукоман?).

Милул.

Милорија.

Милур, Милурда.

Милохна.

Милухна, Милуш (← Мил-ух-џ), Милуша, Милушин; Милушко, Милушка.

Милша (← Милџх-џа), Милшин или Миошин.

III-3. Категорија ЛИ и језички „закони”

Начин живота и изостанак организације системског типа условљавали су да ЛИ по много чему остану изван општих језичких токова. То се врло добро показује на примерима имена са „мил”, која су у већини случајева остала имуна на фонетски „закон” о промени *л* у *о* на крају слога (/ на крају речи) – који је у већини српских народних говора променио основне (појмовне) ликове многих речи (нпр. *соко* ← *сокољ*, *со* ← *сољ*, *во* ← *вољ*, *учионица*, *сеоба*, *деоба*, *јосао*, *сеоски*) и многе облике речи свих врста (нпр. *мио*, *бео*, *рекао*, *чиџаоца* – ген. јд. од *чиџалац*). Насупрот овом, у близу сто имена са завршним *-мил* не бележи се ниједан случај са променом сонанта *л* на крају речи (уп. неизведно *Мио*), док се промена *л* које се нашло на крају унутрашњег слога вршила знатно чешће. Међутим, за разлику од свих осталих случајева захваћених овом гласовном променом, та промена у ЛИ није давала само нов гласовни лик речи, већ нову реч, тј. ново ЛИ. Примера ради, резултат промене *сољ* у *со* или *Бљљрадь* у *Беоіраг* је стара реч у новом лику, док су резултат исте промене у ЛИ две различите речи, тј. два ЛИ: *Милграі* и *Миограі*, *Милна* и *Миона*, *Милка* и *Миока*. То говори да је ова фонетска промена у ЛИ по аутоматизму постајала фонолошка: ако је била и препозната као начин за стварање нових ЛИ, замену *л* са *о* у систему ЛИ не би требало посматрати као фонетску, већ као фонолошку промену. Ово би могао бити и показатељ да су у време владавине тога „закон” (друга половина XIV века) ЛИ постала сасвим непродуктивна категорија, тј. да су се била престала стварати нова ЛИ.

Намеће се питање шта је допринео појави да ЛИ у српском језику престану бити продуктивна категорија, тј. да се средствима сопственог језика престану правити нова или обнављати (савременом стању језика прилагођавати) стара ЛИ?

III-4. Како су ЛИ постала непродуктивна категорија

О некад врло живој продуктивности ЛИ у српском језику понајбоље сведочи бројност издвојених имена са основом *мил-*, посебно оних изведених (већином специфично српских), каквих је у *Речнику* потврђено преко 250. Напореда са интенционалним именовањем и несистемским карактером категорије ЛИ, пресудан утицај на прелазак ЛИ у непродуктивну категорију могле се имати две разнородне појаве.

(1) На првом месту стоји могућност деловања из система. Наиме, период од X-XI до XIV-XV века

обележен је многим фонетским променама, које су се одразиле на творбено-граматичку структуру српског језика, па нужно и на језичку свест. Већина свих тих промена је могла бити покренута престанком важења тзв. закона отвореног слога (повезаног са губљењем или вокализацијом полугласника), што је довело до стапања многих дотад раздвојених творбених елемената у структури речи, а последично и до губљења свести о вредности, те и о засебности таквих елемената (нпр. два ланчано повезана суфикса, узмимо *-ос-* + *-џи*, стопила су се у један, суфикс *-осџи*). То је чинило да језичка свест изгуби могућност да протумачи многе елементе у структури ЛИ, те и могућност да зна семантичку разлику између ЛИ изведених од исте основе: ми данас имамо језички осећај за значење именица на *-осџи*, али не знамо шта су значила ЛИ са *-ос-* (нпр. *Милосав*, *Вукосава*).

(2) На другом месту стоји могућност деловања са стране, из сфере идеолошких промена. Наиме, променама у систему ЛИ могло је допринесити ширење хришћанства, што је цивилизацијска промена која је, отприлике у истом периоду, снажно захватила све европске, па и српски народ. Наиме, ако се у контексту наше теме процес христјанизације схвати као збир појединачних крштења који је уз обред крштења подразумевао и добијање новог, хришћанског (календарског) имена, онда је крштење сваког новорођеног детета у хришћанској породици или племену морало подразумевати одабир ЛИ из истог корпуса. Стога не чуди појава да је у појединим народима, какав је случај са Русима, комплетан традиционални именослов замењен календарским ЛИ. Иако то није био случај са српским народом и језиком, мора се имати у виду то да је надевање ЛИ (хришћанског или традиционално српског) у чину крштења подразумевао битне промене у самом чину именовања.

Наиме, христјанизација је донела промене у целокупном систему вредности, а самим тим и ново схватање судбинских утицаја на људски живот. Стару народну свест да је свако људско биће особа са јединственим физичким и психичким својствима, карактером и животном судбином, изражену у целини језика и одражену у изразито бројној категорији изворних ЛИ, сменио је нов, старим погледима увелико супротстављен вредносни модел. По том новом моделу, задатак људског бића је да својим животом следи идеале хришћанства, и то тако што ће у првом плану следити идеале сабране у култу једног светог, који је могао истовремено бити схватан као животни идеал и заштитник особе којој се његово име надева. Тај нови вредносни систем и промене у српском именослову

унеколико одражавају хибридне творевине типа *Ђу-ромил*, *Јеромил*, *Јовимил*, *Пејромил*, *Савомил*. Дакле, наспрам традиционалних ЛИ, која својим значењем носе „задатке” са у суштини слободном „темом” и усмерењем (да буде *Будмил*, *Миодрај*, *Родомил*, *Брајшомил*, *Бојомил*, *Миља*, *Милица* или сл.), појединцу се као узор поставља једна већ остварена животна судбина. То је и у самом васпитању морало подразумевавати много више ограничења и унапред моделованих усмерења која се задају детету.

Важно је напоменути и то да по новом начину именовања ЛИ често (у неким народима доследно) није ни било бирано, већ је било предодређено црквеним календаром, тј. именом светог који „пада” на дан рођења детета. Срби се од других православних народа (нпр. Грка и Руса) разликују, поред осталог, и по томе што је избор имена (из корпуса хришћанских и традиционалних ЛИ) код њих остао у надлежности кума или родитеља: надевање ЛИ по светом који се слави на дан рођења детета код Срба није правило, већ изузетак.

(3) Уз све остале узроке, нов начин одабира имена је морао доприносити томе да се само име престане тумачити, те и да постанемо слепи за његову неретко прозирну семантичку подлогу. То је даље водило ка губљењу свести о разликама између ЛИ грађених средствима српског језика и оних страног порекла, те и престанку стварања нових имена, тј. уласку ЛИ у непродуктивну категорију речи.

Ако се уваже оба издвојена узрока, уз назначену могућност да су у другој половини XIV века ЛИ већ била у основи непродуктивна категорија (в. т. III-3) и историјски налаз да су прва хришћанска имена Срба посведочена у IX веку – ствара се основа за закључак да се процес својеврсне конзервације ЛИ у српском језику дешавао управо у том периоду.

III-5. Култ личности, критериј „звучности” и страна ЛИ

У деловима српског народа култ светих је једновремено био замењен култом предака, тј. праксом да се деци надевају имена очевих (или мајчаних) предака, обично родитеља. Спорадично је владала и мода или идеолошки усмерена потреба надевања традиционално народних ЛИ и имена личности из националне историје (нпр. *Милош*, *Немања*, *Лазар*, *Стефан*).

У нашем већ увелико глобализованом друштву као угледни носиоци ЛИ препознају се стране и домаће личности из различитих сфера живота (глумци, певачи, политичари, државници и др.), одавно укључујући и ону чисто фиктивну сферу (ликови из књижевних дела и филмова). Посебно је занимљив пример ЛИ *Тийшомил* (уп. *Бојомил*, *Брајшомил*), које сведочи о томе како је агресивна идеологија каткад утицала чак и на обнављање продуктивности ЛИ. О томе колико је култ личности постао важан фактор у одабиру ЛИ понајбоље сведочи управо *Речник имена*, са исцрпним подацима о историјски познатим носиоцима одређеног ЛИ.

Као важан критериј при одабиру ЛИ данас се често узима њихова дужина и звучна страна, тј. критериј *звучи – не звучи лејо*. Критериј звучности, неосетљив на разлику домаће (/одомаћено) ЛИ – страног ЛИ, нормалном чини праксу надевања страних ЛИ, тј. имена која нису прошла процес адаптације српском језичком систему. Улогу старих творбених модела и средстава којима су бројне генерације наших предака градиле нова имена ЛИ, с вером да ће она својим значењем утицати на особине и животну судбину свога носиоца – преузела је, дакле, пракса преузимања готових страних имена, по свему необичних у српској језичкој средини. Свеприсутна савремена пракса надевања необичних имена тумачи се као одраз индивидуализације савременог света и претеране жеље родитеља да се њихово дете од друге деце издваја својим оригиналним именом. Све ове појаве говоре да *Речник имена* који је пред читаоцима, са мноштвом страних и необичних ЛИ, умногоме одражава стварно стање оновременог српског именослова.

На самом крају, аутор овог поговора осећа слободу да корисницима *Речника* препоручи да своје детету име надевају на начин на који су то радили наши преци: са знањем да је сваки човек по себи један и јединствен, и са мање бриге о томе како ће одабрано име пристајати маломе детету, а више о томе како ће га носити човек који ће из детета израсти. Ако у своје детету будете гледали човека у расту а не дете, несвесно ћете га и васпитавати тако да оно, у складу са својим могућностима, израсте у собом задовољну, срећну и моралну особу.

Јованка Радић